

A HAZAI DRÁMA TÉNYE BÉNÍTÓLAG HAT?!

Bosnyák István színművének címét tulajdonképpen a jugoszláviai magyar dráma térhódítására is vonatkoztatni lehet, és nemcsak hogyha mű és olvasó, illetve előadás és nézőközönsége viszonylatban vizsgáljuk meg a kérdést, hanem egy-egy darab életrehívóinak szakmai körében is hasonló a helyzet. Nagyon mehezen honosodik meg saját értékeink megbecsülése, az előítéletek nélküli viszonyulás az alkotáshoz, alkotójához; ilyenkor mintha megbénulna a csoportmunka, a színész, a rendező stb. egymásba ötvöződő segítségével.

Különösen szembeötlően, mintegy felnagyítva volt érezhető ez a sokagú és árnyalatú jelenség Bosnyák István drámájának ősbemutatóján.*

A bemutatóbérllet-közönség fele nem tartotta méltónak, hogy megjelenjen a „csak” hazai bemutatón (érdekes lenne megvizsgálni, hogy ugyanezek közül a színházlátogatók közül néhány nap múlva hányan „élveztek” a Budapesti Radnóti Színpad Bodrogi Gyula szerkesztette kuplékból és triviális tréfákból álló kabaréját). A korral lépést kell tartani, s ha már a mindennapi életben nagy előszeretettel vesszük birtokunkba a technika csodálatos vívmányait, a művészetek új kifejezőeszközeivel szemben sem lehetünk közömbösek. Nem kerülhetők meg, különösen a szakmabeliek körében nem. Anakronisztikusnak éppen ezért tűnt a *Nehéz honfoglalás* számos színpadra állítási megoldása, amelyek rányomták bélyegüket az előadásra. Sinkó Ervinnek, az író-forradalmárnak az 1930-as évektől 1945-ig terjedő életszakaszát egy keretjátékba ágyazva jelentette meg a szerző. Amennyire jó, hogy így a közvetlen közelmúltunkkal, a Magyar Tanszék megnyitása körüli időszakokkal is megismerkedhettünk, annyira ki is zökkenetette a nézőt a „tényleges” játékból. A cselekmény legnagyobb része múlt idejűvé vált, mintegy megszeldítve a drámát. Mindez mégis kevésbé lett volna nyilvánvaló, amennyiben a rendező nem magyarázza meg azzal, hogy egy áttetsző túllfüggöny mögé helyezi a tulajdonképpeni színpadképet. Természetellenesen hatott a keretjátékhoz berendezett nappali és dolgozószobasorok elhelyezése is az előtér jobb és bal szélére, egymástól igen nagy távolságban (ami viszont már abból a kényszerűségből származott, hogy ne zavarják a mindvégig színen maradó keretjáték szereplői a központi cselekményt).

Petrik Pál színpadképe — habár kezelése és mozgathatósága egyszerű volt — gátakat szabott, így pl. feleslegesnek tetszett a drappériák és függönyök ki-be húzásával érzékeltetni a környezetváltozást, mert maguk a drámahősök (Kun Béla, Károlyi Mihály) is jelezték a színváltozást és időváltást. Ez annál is inkább zavaróan hatott, mert néha tovább tartott az átrendezés, mint maga a jelenet.

Ezzel el is jutottunk a dramaturgiai beavatkozások kérdéséhez, amely jelentős hangsúlyt kapott, hisz egy igen bő anyagból kellett Kopányi Györgynek nagyon sokat rövidítenie. Nem lenne érdektelen külön is megvizsgálni ezt a munkát, hogy tanulságait összegezni lehessen nemcsak dramaturgiai szempontból, hanem vajudó drámaírásunk okulásaként is. Egy bizonyos: sok volt a történet fonalát végigvezető, rövidke jelenet az érzelmek és az eszmék ütköztetése, harca nélkül. Hiányoztak az életszerű, meghitt dialógusok, a töprengő monológok, s éppen ezért, amikor fölillantak, mindannyiszor a dráma, az előadás tartópilléereiké váltak, a

* Bosnyák István: *Nehéz honfoglalás*. Dokumentumdráma. Ősbemutató a Szabadkai Nép-színházban 1978. nov. 28-án. Szereplők: Sinkó Ervin — Faragó Árpád m. v., Arok Ferenc, Sinkó Ervinné — Albert Mária, Jónás Gabriella, Riporternő — Kerekes Bevk Valéria, Károlyi Mihály — Sántha Sándor m. v., Kun Béla — Korica Miklós, Sinkó Boriska — Bada Irén, Steiner — Albert János, Szilágyi elvtárs, X. elvtárs, Kovács elvtárs, Blaha elvtárs — Barácius Zoltán, Schmidt Károly — Szabó Ferenc, Lea nővér — Dóró Emma, Parasztasszony — Sántha Anna, Julika — Siveges Eta, Partizán — Bata Ferenc, Diszlet: Petrik Pál. Dramaturg: Kopányi György (Budapest). A jelmezeket Ana Atanacković tervezte. Zenei munkatárs: Megyeri Lajos. A rendező asszisztense: Barácius Zoltán.

dokumentumjáték drámává alakult át. A regényének kiadót kereső Sinkó európai kálváriája során alkalmunk volt az oroszországi évek alatt tapasztalt sztálimista korszakot felfedni, egy epizód erejéig pedig a Magyar Tanácsköztársaság vezérégyéniségével megismerkedni. Az eszmék falba ütözéséről, a szavak és tettek ellentmondásáról, a látszat és az érdek fonákjáról, a forradalmi eszmék devalválódásáról kapunk képet.

Bosnyák István drámájában maradéktalanul érvényre jutott a főhős lankadatlan optimizmusa, hite a humánumban, tántoríthatatlan meg nem alkuvása, mert csakis ilyen elszántsággal és erővel lehet „honra” jelni. Az „igazi hazát” akkor, illetve ott találja meg, amikor és ahol egy ilyen magatartáshoz, etikához adottak a feltételek. Az egzisztencialista honkeresés tehát egy élet- és magatartásformában nyer értelmet, jut célba, s ez Bosnyák drámájának örök érvényű üzenete. Utalás ugyan, de ez a keretjátékban, az idős Sinkó életformájában is napvilágra kerül, amikor ellenáll a székfoglaló beszédének „eszmeiségét” ellenőrző elvtársak sugallatainak, amelyek Barácius Zoltán „karikirozó” tolmácsolása révén kaptak nyomatékot. Ugyanakkor Kerekes Valéria riportere túl merev, tudálékos volt. Annál jobban kiemelkedett az idős Sinkó (Faragó Árpád) oldott humorizálása, nyugodtsága és természetessége. Ugyanilyen derű aradt Sinkónéból (Albert Mária) is. A fiatalkori élettársnak viszont más sors jutott osztályrészül, igazi társ volt Sinkó odisszezájában.

Mindez a kor- és társadalomrajz, a politika és etika kérdése élet- és emberközébe jelent volna meg, ha például a szerző nem kerül meg a szerelem létélményét és meghatározó erejét Sinkó életútjában. Szarajevói naplójában írja Sinkó: „... a halál gondolata egyszerűbbé válna számomra, ha nem jarna együtt a Mici nélkül való állapot gondolatával, mert magányosság és önélkülre lenni pontosan egyet jelentenek...” Ebben a megvilágításban sokkal könnyebb feladata lett volna a két főszereplőnek, Jónás Gabriellának és Arok Ferencnek, akik minden tudásukat latba vetve keltették életre a fiatal „honkereső” emberpárt. Bosnyák István a század drámáját megélt Sinkó magatartására helyezte a hangsúlyt és tulajdonképpen nem is egy, hanem több drámára való témát sűrített művébe, ahelyett, hogy kevesebbet, de kinagyítva, közelképpen (például a néha szenvedő, elfáradt hőst megmutatva) domborított volna ki. Ilyen ritka pillanatokat képez az oroszországi látogatás Sinkó nővérénél, akinek rövid vallomása életéről, Bada Irén előadásában, líraiságával tűnt ki. A ritka konfliktushelyzetet példázta az ugyancsak Oroszországban játszó-dó zsarolási kísérlet, majd a kiutasítást is megélt házaspár valóban emberközébe került a közönséggel.

Ez az emberközelség hiányzott viszont Károlyi Mihály megszemélyesítőjének, Sántha Sándornak az alakításából. Hasonló jelentőségű epizód szerepében Korica Miklósnak pedig éppen ezt sikerült elérnie, főként a mozgás természetességére építve játékát. Még számos előadás- és drámaírásbeli mozzanat elemzése érdemelne figyelmet.

Színházi életünkben sajnos évek óta nincs jelen az értékelések összegezése, a viták megszervezése. Rögzítődött az a gyakorlat, hogy a bemutatók után elnéptelenedik a színház, ritka az a kivétel, amikor néhány színész, művész, színházkedvelő az élmények hatása alatt spontán beszélgetést, vitát kezdeményez. A magánösszejövetelek helyett miért ne lehetne szervezettervezett elemző, értékelő megbeszéléseket állandósítani, amelyek pszichésen hatnának művelődési életünk egészére is? Különösen fájó és bántó ez az érdektelenség a hazai drámaírásunk életre segítése, fejlődése szempontjából. Az ősbemutatók lázát, úgy rémlik, meghagytuk a szerző előjogának, pedig példamutatók hagyományokból volna mit tanulni, hogy csak Kosztolányi színházahíthatatát és kritikáirását említsük. A debütáló drámaíró munkáját nemcsak a rendezőnek, dramaturgnak, díszlet- és jelmeztervezőnek stb. és természetesen a színészeknek kellene alkotó hozzáállással, megkülönböztetett törődéssel, figyelemmel elősegítenünk, hanem még a próbákra eljáró kritikusoknak is. Egy ilyen légkörben talán a legújabb ősbemutató számos elemi szakmai hibája is könnyen (hiúságot, túlérzékenységet mellőzve) kiküszöbölhető lett volna.

Az ősbemutatók láza pedig lassan a fagypontra alá süllyed, ha nem változtatunk magatartásunkon.